

הרמב"ם והאשה

במאמרי "האם חיברה אשה את ספר הזוהר" ("הארץ ספרים" 14.2) הערתי על סתירה בין תורתו המיסטית והפילוסופית של הרמב"ם, המייחסת מעלה גבוהה למין הנקבי, לבין עמדתו הקיצונית הלכה למעשה, המרחיקה את האשה מחיי התרבות ומלימוד התורה. א' מלמד ביקש לסתור את דבריי במכתב למערכת ("הארץ ספרים" 6.3), ולהגן על כבוד הרמב"ם ואשתו, ואכן הביא דברים יפים ונכוחים על המעמד הגבוה הנודע לאשה באופן פוטנציאלי בפילוסופיה הרמב"מית, ועל עמדתו השוויונית הנסתרת (כך במקור!) של הרמב"ם. אבל, מה לעשות, הלכה למעשה פוסק הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה, א, יג) שאסור לאדם ללמד את בתו תורה, לא תורה שבכתב ולא תורה שבעל פה (האיסור על לימוד תורה שבעל פה חמור עוד יותר, והמלמד את בתו תורה שבעל פה "כאילו מלמדה תפלות"). מלמד אינו מצטט מלים מצערות אלה, ורק רומז אליהם בקלילות בלשון "הרמב"ם אמנם מקבל לכאורה את העמדה המקובלת, המסתייגת מכך" (כלומר מלימוד תורה לבת). אבל, אליבא דאמת, הרמב"ם איננו "מקבל לכאורה" אלא פוסק זאת לדורות, והעמדה איננה "מסתייגת" מלימוד תורה לבת, אלא אוסרת זאת לחלוטין, ובעיקר: אין זו "העמדה המקובלת", אלא הדעה המחמירה ביותר שיכול היה הרמב"ם לדלות ממקורותינו, המכילים גם דעות אחרות לגמרי, כגון דעתו של בן עזאי שלפיה "חייב אדם ללמד את בתו תורה" (משנה, סוטה, ג, ד). גם בין פוסקי ימי-הביניים יש רבים המקלים בעניין זה יותר מן הרמב"ם, כגון בעל-הטורים שכתב רק שאדם "אינו חייב ללמד לבתו" (טור יורה דעה, רמ"ה), כלומר: לדעת הטור לימוד הבת מותר, ואולי אף רצוי.

מלמד טוען שהערותי "הן לפחות בלתי מדויקות", אך דבריו הנוגעים רק לרקע התיאורטי של עמדת הרמב"ם, ולתורתו הנסתרת, דווקא מאששים את דיוקן. אני מכיר ומוקיר את שוחרי הטוב ובעלי הדעות המתקדמות בתוכנו, המשתדלים להסתמך על הרמב"ם, גדול חכמי ישראל, ולשם כך מלמדים הם אותו את המסקנות שהיה עליו להסיק מתורתו. אבל בעיניי, כדי להבין את עולמו של הרמב"ם יש להתחשב לא רק בתורתו הנסתרת והתיאורטית ובמה שהיה עליו לומר, אלא גם בדבריו הגלויים, שאותם הוא מבטא כשורה התחתונה וכהלכה לדורות.

יהודה ליבס, ירושלים